

เรื่องเล่าและความจริงจาก หมู่บ้านในพื้นที่ภาค ตะวันออก

ภัทรกร ภู่ออง¹

¹ นักวิจัยและผู้ประสานงานในโครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์และห้องสมุดเพื่อสันติภาพ ซึ่งเป็นโครงการพื้นที่การเรียนรู้สาธารณะด้านสังคมการเมืองเล็กๆ ของกลุ่มนักวิจัยและนักวิชาการด้านสันติภาพศึกษา ภัทรกรเคยได้รับทุนวิจัยจากโครงการอาณานิคมศึกษา 5 ภูมิภาคของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยเมื่อสิบปีก่อนไปทำงานวิจัยในพื้นที่ทางตะวันตกของประเทศไทย เธอยังกลับไปเยี่ยมเนปาลและทำงานกับองค์กรพัฒนาเอกชนที่นั่นอย่างต่อเนื่อง

เช้าหนึ่งในฤดูหนาวเมื่อสิบสี่ปีก่อน ฉันตื่นขึ้นมาในบ้าน
ดินเหนียวทาสีแดง กลิ่นชานมผสมเครื่องเทศลอยมาจากที่ไหน
สักแห่งของบ้าน และเมื่อเดินออกมาล้างหน้าที่ก๊อกน้ำหลังบ้าน
เบื้องหน้าคือทุ่งสีเหลืองเจิดจ้าของดอกมัสตาร์ด ไกล ๆ ออกไป
เด็กผู้ชายกำลังพาฝูงควายไปที่ชายป่า รอบตัวฉันคือแปลงผักที่
เก็บเกี่ยวได้แล้ว ผักกาดเขียวใบงาม หัวผักกาดและแครอทที่พุ่ง
ตัวขึ้นจากดินสีแดง มะเขือเทศออกลูกสีแดงเต็มต้น บนหลังคา
ห้องครัวมีเถาวัลย์ที่กำลังออกฝักเต็มไปหมด และเมื่อค่ำคืนมา
ถึง ดวงดาวนับล้านลูกใสอยู่บนผืนฟ้าสีดำ ฉันนอนเบียดกับเด็ก
ผู้หญิงอีกสี่คนบนเตียงเดียวกัน ฉันบอกตัวเองว่า ฉันรักหมู่บ้าน
แห่งนี้จัง และฉันจะกลับมาที่หมู่บ้านประคตินครอีก

หลังจากนั้นอีกหนึ่งปี ฉันเขียนโครงการวิจัยขึ้นมาหนึ่งฉบับเพื่อ
ศึกษาถึงภูมิปัญญาและการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านประคตินคร หลังจาก
จัดการเอกสารทุนวิจัยและการเงินอันแสนวุ่นวายแล้ว ฉันก็พบว่า ตัวเอง
สามารถเดินทางออกจากความสะดวกสบายและอาหารรสชาติคุ้นลิ้นของ
กรุงเทพฯ ไปยังหมู่บ้านในพื้นที่ต่อไร่ของเนปาลได้สบายๆ โดยไม่มีความ
กังวลใดๆ แต่เมื่อมองย้อนกลับไป สิ่งนั้นไม่อาจเรียกว่า ความกล้าหาญ
เพราะความกล้าเผชิญสถานการณ์ใหม่ของฉันมาจากความรู้สึกสนุกกับการ
ผจญภัยครั้งใหม่ เพราะประคตินครไม่ใช่บ้านที่แท้จริงของฉัน ฉันเพียงแค่
ไปใช้เวลาด้วยชั่วคราวในฐานะคนนอกที่เข้าไปอยู่เป็นคนในด้วยเท่านั้นเอง
งานวิจัยของฉันไม่มีอะไรซับซ้อน ไม่มีคำถามเชิงวิพากษ์แต่อย่าง
ใด สิบสามปีผ่านไป เมื่อมองย้อนกลับไป หัวข้องานวิจัยของฉันสะท้อนถึง
ความอ่อนเยาว์ต่อโลก ฉันถามคำถามง่าย ๆ เพียงแค่ว่า หมู่บ้านแห่งนี้มีการ

ใช้ภูมิปัญญาเพื่อพึ่งพาตนเองอย่างไรบ้าง เพื่อให้พวกเขาอยู่รอดท่ามกลางระบบทุนนิยม ซึ่งจริงๆ แล้วการไปอยู่หมู่บ้านในครั้งนั้น ฉันเพียงแต่อยากรู้ว่า ‘หมู่บ้านในฝัน’ แห่งนี้มี ‘ความสุข’ และ ‘อยู่ได้’ จริงๆ หรือไม่ เพราะในวันที่เพิ่งหลุดพ้นรั้วมหาวิทยาลัย ฉันมักตั้งคำถามเรื่อง ‘สุขๆ ทุกข์ๆ’ กับตัวเอง ขณะเดียวกัน กระแสการพัฒนาในเมืองไทยขณะนั้นกำลังมุ่งไปที่ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความพอเพียงและการพึ่งพาตนเอง ฉันบอกตัวเองว่าการได้พาตัวเองออกไปอยู่หมู่บ้านอื่นที่ไกลไปจากเมืองไทยอาจทำให้ฉันพบคำตอบได้มากกว่าการเดินทางเวียนอยู่ในหมู่บ้านของ ‘ตัวเอง’

หลังจากนั้นอีกสี่เดือน ฉันใช้เวลาส่วนใหญ่ในหมู่บ้านที่ชื่อประคตินคร หมู่บ้านนี้ตั้งอยู่ริมถนนสายหลักของอำเภอนवलปราสี จังหวัดลุมพินี ลุมพินีอยู่ในภูมิภาคตอไร ซึ่งเป็นพื้นที่ราบแห้งเดียวของเนปาล ประคตินครเมื่อสิบสี่ปีก่อนเป็นหมู่บ้านเกษตรกรรายย่อย เกือบทุกบ้านมีที่ดินสำหรับปลูกข้าว ปลูกมันฝรั่งและผัก พวกเขาเลี้ยงควายไว้ใช้งานและกินนม เลี้ยงแพะสำหรับกินเนื้อ แต่ครอบครัวที่ฉันอาศัยอยู่ด้วยนั้นไม่ได้เป็นเกษตรกร พ่อของพวกเขาเป็นครู แม่เป็นแม่บ้าน พวกเขามีที่ดินน้อยนิดสำหรับปลูกบ้าน ทำโรงเลี้ยงแพะและห้องน้ำเท่านั้น หากแม่บ้านก็จัดสรรที่ดินอย่างคุ้มค่าด้วยการปลูกถั่วให้เลื้อยคลุมหลังคาและปลูกพืชผักอื่นๆ ไว้อย่างละนิดละหน่อย แถมยังเลี้ยงไก่อีกสองตัว

กิจวัตรประจำวันของฉันคือทำความสะอาดลานบ้าน กินอาหารเช้า ตามแม่ชาวเนปาลไปเก็บฟืนหรือใบไม้สำหรับแพะ กินอาหารกลางวัน เดินไปบ้านโน้นบ้านนี้เพื่อดูว่าพวกเขากินอะไรทำอะไรกันบ้าง แล้วก็กลับบ้านเพื่อช่วยแม่หรือน้องสาวทำกับข้าว กินข้าว ทำความสะอาดภาชนะและห้องครัว จัดบันทึกประจำวันแล้วเข้านอน

เสร็จสิ้นงานวิจัย ฉันมีรายงานหนึ่งเล่ม มีบทความตีพิมพ์ในวารสารและหนังสืออีกหนึ่งเล่ม ภายในช่วงเวลาสิบสามปีหลังจากนั้นฉันกลับไปเนปาลหลายครั้ง แต่กลับไปหมู่บ้านเพียงครั้งเดียว ตอนนั้นเป็นฤดูมรสุม ฝนตกตลอดเวลาและอากาศที่ร้อนเหนียวหนึบเหมือนอากาศกลายเป็นวันที่ยังไม่แจ้งตัวตึ้นทำให้ฉันต้องจับเจ้าอยู่แต่ในบ้าน และเมื่อเดือนเมษายนที่ผ่านมา ฉันได้กลับไปเนปาลอีกครั้ง แม้จะเป็นฤดูใบไม้ผลิ แต่ละแวกตอไรอากาศเริ่มร้อนอบอ้าว ฉันมีเวลากับหมู่บ้านเพื่อทบทวนคำถามและคำตอบในงานวิจัยของฉันเมื่อสิบสามปีก่อน และเพื่อสังเกตความเป็นไปและเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านในวันนี้

ความสุขในหมู่บ้านมีอยู่จริงหรือ?: คำถามเมื่อสิบสองปีก่อน

สำหรับชาวบ้านที่กิจกรรมวันแล้ววันเล่าวนเวียนอยู่กับท้องไร่ท้องนา นั้น การเก็บผัก เก็บฝักมันฝรั่ง นวดข้าว ริดนม ไปเก็บฟืนหรือถางหญ้าจะเป็นกิจกรรมสนุกสนานและนำมาซึ่งความบันเทิงใหม่ แน่แน่นอนว่า ฉันไม่ได้ถามคำถามนี้ออกไป แต่คำตอบสะท้อนอยู่ในคำถามของชาวบ้านและเสียงหัวเราะที่ฉันตีความไม่ออกของพวกเขาเมื่อเห็นฉันสนุกกับกิจกรรมเหล่านี้เหลือเกิน

หลายครั้งที่พวกเขาถามแม่ชาวเนปาลของฉันว่า ฉันทำอะไรทำงานอะไรหรือว่าฉันกำลังอยู่ในช่วงพักผ่อน เพราะวันๆ ก็เห็นฉันไป ‘เล่น’ บ้านโน้นบ้านนี้ และ ‘เดินไปเดินมา’ ทั้งวัน แถมบางคนยังตำหนิแม่บ้านที่ให้ ‘ผู้เป็นแขก’ อย่างฉันทำงานเหมือนกับลูกๆ ของเธอ แต่พอพวกเขาเข้าใจว่าฉันกำลังทำงานวิจัยเรื่องภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชาวบ้านที่นี่ พวกเขาจะเริ่มให้ลูกๆ มาชวนฉันไปบ้านพวกเขา กิจกรรมข้างต้นเป็นเรื่อง